

ÖZ

Yazar	:Dilek YILMAZ
Üniversite	:Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi
Anabilim Dalı	:Türkoloji
Tezin Niteliği	:Yüksek Lisans Tezi
Mezuniyet tarihi	:11/ 06/ 2009
Danış man	: Prof. Dr. Sulayman KAYIPOV

Yeryüzünde yaşamış değişik milletlerin ortaya koydukları ve sözlü geleneğin bir parçası olan destanlar, milletlerin tarihleriyle ilgili bilgi veriler. Geçmişten bugüne nasıl bir gelişim sürecinden geçtiklerini, evrenle ilgili nasıl düşüncelere sahip olduklarını, hangi coğrafyada yaşadıklarını, nasıl bir karakteristik yapıya sahip olduklarını ancak günümüze kadar ancak günümüze kadar varlığını koruyabilmiş destan metinlerinden anlıyoruz.

İnsanoğlu uzun bir tarihî süreçten geçerek bu günlere ulaştı. Bu süreç içinde yaşamış olduğu topraklarda ileri medeniyet seviyesine ulaştı. Böylelikle sağlam temellere dayanan kültürel kalıntılarla da günümüzde dahi adlarından söz ettirdiler. İşte bu ileri medeniyet seviyesi ve ortaya konulan ürünlerde, insanoğlunun ruhundaki kadim incelikleri, dinî inanışları, gelenek görenekleri, kısacası tarihi yatmaktaydı. Uzun geçmişinin yanında zengin bir birikimi de içinde barındıran bu sözlü kaynaklar, geçmişi günümüze bağlayan bir köprü görevi görmektedir. Söz konusu bu çalışma giriş, inceleme ve sonuç olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır.

Çalışmanın giriş bölümünde, “destan” terimi hakkında genel bilgi verilip, destan teriminin ortaya çıkış tarihi, içerik bakımından kaçaya ayrıldığı, ilk ortaya çıktığı günden bu güne nasıl bir yol katetti bu konuyla ilgili bilgi verdik. Tezin ikinci bölümünde ise en eski Türk topluluklarından biri olan Kırgızların ve Mezopotamya topraklarında köklü bir medeniyet kuran Sümerlerin kültürel zenginlikleri, gelenek görenekleri, inanç sistemleri hakkında bilgi vermek ve

yaşadıkları coğrafyanın bu kültür üzerindeki etkilerini incelemek. Tezimizin üçüncü bölümünde ise Er Töştük ve Gilgamiş destanlarındaki motiflerin tespitine çalıştık.

Çalışmanın son bölümünde ise eldeki bulgular ışığında, Er Töştük ve Gilgamiş destanlarında yer alan inanç sistemleri ile ilgili ortak motifler ele alınmış ve genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Destan, inanç sistemi, motif

КЫСКАЧА МАЗМУНУ

Даярдаган	:Дилек Йылмаз
Университет	:Кыргыз- түрк “Манас” университети
Багыты	:Туркология
Иштин сыпаты	:Магистрдик диссертация
Бүтүрүү датасы	:11/ 06/ 2009
Илимий жетекчи	:Д.ф.н.проф. Сулайман Кайыпов

Жер жүзүндө жашап жаткан ар бир улуттун жараткан оозеки чыгармачылыгынын бир бөлүгүн камтыган дастандар, жаратылган чыгармалар улуттардын тарыхы жөнүндө бизге маалымат берип турат. Ал улуттардын тарых сахнасына чыгуусунан баштап бүгүнгө чейин кандай тарыхый учурларды башынан өткөргөнүн, жашап турган аалам жөнүндө кандай ой -пикирлерге ээ болгондуктары жөнүндө, кайсыл территорияда жашашкандыктары жөнүндө, кандай характеристик түзүлүшкө ээ болгондуктары жөнүндө маалыматтарды биздин заманга чейин келип калган оозеки чыгармачылыктын маанилүү бир бөлүгү болуп турган дастандардан алабыз.

Адам баласы узун бир заманды башынан өткөрүп бул күнгө жетип келди. Бул заман ичинде жашап калган территорияларда маданияттын ең алдынкы баскычына келип калышты. Ошол элэ бийик маданият баскычына жетип калганы менен жарыкка чыгарылып калган чыгармалар ал адам баласынын ички дүйнөсүндө, рухунда, ишенимдеринде, када-салттарында кыскача тарыхында ошол чыгармаларда чагылдырылган. Узун бир заман менен бирге чон бир байлыкты ичине камтыган бул оозеки чыгармалар байыркы заман менен бул күндүн ортосунда бир көпүрө катары эсептеленет.

Сөз болуп жаткан бул иш киришүү, негизги бөлүм, корутундуу жана мотивдердин белгилениши болуп баары төрт бөлүмдөн турат.

Иштин киришүү бөлүмүндө “дастан” термини жөнүндө жалпы маалымат берүү, дастан терминин келип чыгышы, калыптанышы, мазмуну жагынан канчага бөлүнгөнү, жарыкка чыгуусунан баштап азыркы күнгө чейин кандай калыптанды, адам баласы үчүн кандай маанилерге ээ болду булар жөнүндө айрыкча маалыматтар берилди. Ишибиздин экинчи бөлүмдө болсо, эң байыркы Түрк элдеринден бири катары есептелген Кыргыз элинин жана Месопотамия тармагында күчтүү бир маданият жараткан Шумерлердин үрп-адаттары, салттары ишенимдерин, дүйнөгө болгон көз карашы жөнүндө жалпы маалымат берүүгө аракет кылдык. Үчүнчү бөлүмдө болсо Эр Төштүк дастандарындагы мотивдерге аныктама бердик.

Акыркы бөлүмдө болсо Эр Төштүк жана Гылгамеш дастандарында аныктама берилген орток мотивтердин чечилишине көңүл бурулуп Шумерлерде жана Кыргыз элиндеги ишенимдердин орток мотивдерде чагылдырылышына көңүл бөлүп эмне себептен бул мотивдер орток бул жөнүндө чечимге келдик.

АБСТРАКТ

Подготовила	: Дилек Йылмаз
Университет	: Кыргызско-Турецкий университет «Манас»
Направление	: Тюркология
Вид диссертации	: Магистерская диссертация
Дата окончания	: 11/ 06/ 2009
Научный руководитель	: Д.ф.н.проф.Сулайман Кайыпов

Отражение системы убеждений в мотивах эпосов Гилгамиш и Эр Тошгук

Эпосы, сложившиеся у разных национальностей во всём мире и являющиеся частью устной традиции, дают нам информацию об истории народов. Из эпосов, сохранившихся до наших дней, мы узнаем о развитии наций, об их восприятии вселенной, об их местопроживании, а также о характере, который они имели.

Человечество прошло через долгий исторический процесс. В ходе которого оно достигло высокого уровня цивилизации. Таким образом, вместе с культурой, основанной на прочном фундаменте, эпосы сумели рассказать о себе и сегодня. В произведениях цивилизации лежат, и древнее изящество человеческой души, и религиозные верования, и традиции, и обычаи, одним словом вся история человечества. Произведения устного народного творчества являются важнейшими связующими между прошлым и настоящим.

Данная работа состоит из трёх частей: 1. Введение, 2. Содержание, 3. Заключение. В первой части нашей работы дана общая информация об эпосах: когда они были сложены, какое значение имеют для человечества, на сколько разделов делятся. Всё это подтверждается примерами.

Во второй части работы подробно рассмотрена традиция эпосов у кыргызов и шумеров. Дана общая характеристика об эпосах, устном народном творчестве, культуре, традициях и убеждениях этих двух цивилизаций. Целью

нашей работы является установить мотивы эпосов Гилгамиш и Эр Тёшпюк, определить их общие черты. Заключительный раздел диссертации состоит из вывода о проделанной работе.

ABSTRACT

Prepared by : Dilek Yilmaz
University : Kyrgyz Turkish Manas University
Department : Turkology
Finished date : 11/ 06/ 2009
Research manager : Prof. Dr. Sulayman KAYIPOV

THE BELIEF SYSTEM IN COMMON MOTIFS OF THE EPOPEES GILGAMESH AND ER TOSHTUK

Epopees as a piece of verbal tradition which are created by several nations lived in the world present us knowledge about the histories of them. We could merely comprehend how they passed through development process from the past till now, how thoughts they had about the universe, which region they lived on and how characteristic structure they had, thanks to epopee texts which maintained their existence until today.

Man reached today passing through a long historical process. He reached the top level of civilization in this period. In this way, he made talk about himself also today with cultural remains focused on strong basis. In this developed cultural remains and works, ancient delicacies inside man's spirit, his religious believes, traditions, in brief his history were held. These verbal sources hiding a rich heritage besides its old history, became important briches linking the past to our today.

This study is composed of three parts: introduction, examination and conclusion.

In the introduction part, the term "epopee" was generally explained, then the time when this term was appeared, how many varieties of epopees are there, what verbal literary products mean for man from the first time they had appeared till now with various examples. In the second part, the belief systems, cultures and the region of Kyrgyzes, one of the most ancient one among Turkic groups and Sumerids who had established an deep-rooted civilization in Mesopotamia, and also the effects on

the verbal literary products of these communities were examined. At the end of the study, benefitting from this knowledge, the common motifs about the belief systems in the epopees Er Toshtuk and Gilgamesh were interpreted and a general evaluation was made.

Keywords: Epopee, belief system, motif